

Fengselsforholdene og fangebehandlingen i Frankrike.

Selv om Frankrike ikke har vært noe foregangsland, når det gjelder fengselsreformer, har det allikevel vært blandt de første til å ta opp ideene. Det er her opplysningsfilosofene oppjonerer mot datidens straffeforhold og gir støtet til straffeloven av 1791, mens grev Mirabeau setter seg inn i fengselsforholdene og fremsetter ideer som gjør ham til en forløper for de moderne fengselsreformatorer. Også senere har det vært nok av tillopp og reformforsøk, som dels har lyktes, dels ikke. I den senere tid er det særlig centraliserings- og konsolideringsplanene, som har hatt vind i seilene. Det er da først og fremst økonomiske hensyn, som har gjort seg gjeldende, men samtidig er også fengselsorganisasjonen og fangebehandlingen blitt mer ordnet og ensartet.

Det var de samme vanskeligheter, som møtte Frankrike som ellers. Tiden var ikke moden for de nye straffeprinsipper, man stod uten erfaringer og først og fremst manglet man de økonomiske og organisatoriske midler til å gjennomføre reformene. Ved siden av har Frankrike også hatt andre vanskeligheter å kjempe med. De stadige indrepolitiske omveltninger og ytrepolitiske farer gav ikke grobund for reformvirksomheten, man hadde annet å bruke sin tid og sine penger til. Og så kom Frankrike til å ligge bakenfor sin tid og bærer fremdeles spor av de vanskeligheter som ennå ikke er helt overvunnet.

*

Fengselsorganisasjonen er idag i hovedtrekkene enkel. Man skjeller mellom to hovedkategorier: korttidsfengs-

lene eller departementsfengslene, som benyttes overfor varetektsfanger, og dem som er idømt fengselsstraff på høist 1 år og centralfengslene som benyttes overfor dem, som er dømt til lenger tids frihetsstraff.

Administrativt er landet inndelt i fengselsdistrikter (circonscriptions pénitentiaires). I spissen for disse står det en direktør. I distrikter hvor det ligger et centralfengsel, er det centralfengslets direktør som samtidig er distriktdirektør og har ledelsen og overopsynet med de andre. Hvor det ikke er noe centralfengsel, er det direktøren for det største fengsel i distriktet som fungerer som distriktdirektør, som f. eks. i Lyon, Marseille, Toulouse og Bordeaux. Seine-departementet går ikke inn under denne distriktsinndeling, men direktørene i Seine-fengslene arbeider uavhengig av hverandre.

Centraladministrasjonen ligger hos Fengselsstyret (l'Administration pénitentiaire) som siden 1911 sorterer under Justisdepartementet og er delt i tre avdelinger. Ved ministerens side er det en rekke råd med hver sin spesielle oppgave, det overste fengselsråd, komiteen for fengselshygiene, kommisjonen for klassifisering av recidivister o. s. v. I 1930 blev det ved Justisdepartementet besluttet opprettet en direktørstilling for fengselsvesenet. Den stedlige inspeksjon ligger hos l'Inspection générale des services administratifs, som sorterer under Innenriksdepartementet.

*

Ellers har fengselsorganisasjonen vært komplisert nok. For korttidsfengslenes vedkommende bestemmer henholdsvis straffeprocessloven av 1808 og straffeloven av 1810, at det i hvert arrondissement skal være et varetektsfengsel, maison d'arrêt, for dem som er anklaget for den lavere domstol, le tribunal correctionnel, at det i hvert departement skal være et varetektsfengsel, maison de justice, for dem som er anklaget for den høiere domstol, la Cour d'assises, og at det videre skal være et fengsel, maison de correction, for dem som er idømt fengselsstraff.

Ifølge disse bestemmelser skulde det altså opprettes tre forskjellige fengsler, men like etter blev det utferdiget en beslutning, som gir adgang til å forene dem alle i et felles-etablissement, på den betingelse at de forskjellige kategorier av fangene skulde holdes adskilte fra hverandre. Det almindelige er at så er skjedd. Bare i de større byer er det opprettet sær-fengsler. For å holde de forskjellige kategorier adskilte er det innrettet forskjellige kvarterer, hvor sondringen mellom varetektsfangene og de straffedømte er den dominerende. Ved siden av denne hovedsondring er den selvfølgelige sondring mellom kvarteret for menn og kvarteret for kvinner, første gang gjort gjeldende under Ludvig XIV i 1670. Bortsett fra centralfengslene er det sær-fengsler for kvinner bare i Paris og Marseille.

Foruten denne tredeling av korttidsfengslene, blev det også foreskrevet opprettet kommunefengsler, som under navnet *viols municipaux* kom til å tjene som midlertidig oppholdssted for de arresterte, som skulde fremstilles for forhørsdommeren, hvorpå de så blev overført til varetekts-fengslet i tilfelle det blev avsagt fengslingskjennelse. Et slikt fengsel har vi i det nylig nedlagte sær-fengsel, som sammen med *la Conciergerie* lå i selve Justisbygningen i Paris og som bærer det betegnende navn »le Dépôt«. Det huse foruten de arresterte, som skulde for forhørsdommeren, også de prostituerte for det var truffet noen administrativ forføining overfor dem, utviste utlendinger som skulde hjemsendes, og de fanger som skulde overføres fra det ene fengslet til det andre.

Ved siden av denne inndeling av korttidsfengslene som ikke alltid har vært så lett å overholde i de små fengsler, er det i Frankrike en annen bestemmelse som har gjort sig sterkt gjeldende. Det er bestemmelsen om at det skulde være et fengsel ved hoveddomstolen for hvert arrondissement. På den måten blev det en mengde småfengsler som gjorde den foreskrevne sondring enn vanskeligere. Dekretet av 1926 har gjort en ende på dette forhold og avskaffet

arrondissementfengslene samtidig med arrondissementdomstolene. Det var allikevel fortere gjort å avskaffe disse domstoler enn fengslene, og de tidligere arrondissementfengsler fortsatte å eksistere ennå en tid fremover. Men etter den stadig videre førte centralisering fra 1926 og utover er det ene fengsel etter det annet blitt nedlagt.

Kortlidsfengslene er inndelt i fire klasser eftersom de har plass til over 100 fanger, mellom 100 og 50, mellom 50 og 25 eller under 25. Etter det siste dekret i 1934 er det nu ikke mer enn 23 store fengsler, 37 av 1. klasse av de små fengsler, 48 av 2. klasse og 66 av 3. klasse.

*

Centralfengslene eller langtidsfengslene består av to slags fengsler, de såkalte *maisons centrales de force*, tukthusene, og *maisons centrales de correction*. De omfatter alle dem som er idømt frihetsstraff på over 1 år, for såvidt de ikke avsoner straffen på annen måte. De omfatter således foruten dem, som er dømt til almindelig fengsel og tukthus, også heftefangene som egentlig skulde vært interneret i en festning, dessuten dem som er dømt til tvangsarbeide og skulde vært transportert til koloniene, men som er dispensert; likeledes hender det også at relegerte, som skulde vært sendt til koloniene sitter i centralfengslene. Etersom militærfengslene blir nedlagt, benyttes de almindelige fengsler også overfor militære. Også i centralfengslene blir den nødvendige adskillelse såvidt mulig gjennomført ved inndelingen i kvarterer på samme måten som i kortlidsfengslene. I motsetning til disse er det sær-fengsler for kvinner, for tiden bare to, det i Rennes og det i Haguenau. Av mannsfengsler er det for tiden ni: tukthusene i Melun, Caen, Riom og de andre i Poissy, Loos, Clairvaux, Fontevrault, Nimes og Ensisheim.

*

Hvordan er så de franske fengsler skikket til å fylle de krav som nutiden stiller til fangebehandlingen? Her står

vi ved et av de ømmeste punkter i den franske fengsels-historie. På den ene siden har vi det store monsterfengsel i Fresnes, som blev bygget i 1896 av den berømte arkitekt Poussin. Det ligger en halv times reise fra Paris og har nyttiggjort sig alle fordeler ved å ligge ute på landet. Det er bygget efter paviljongsystemet i retning syd-nord for å få mest mulig sol og består foruten administrasjons- og funksjonærbygningene av fire hovedbygninger. De tre er på fem etasjer hver og forbundet ved en lang korridor på 250 m., som går tvers igjennem dem. Mellom bygningene ligger luftgårdene. Helt adskilt fra disse bygninger ligger så kvinneavdelingen. Fengslet rummer efter de senere utvidelser ca. 2000 fanger. Med undtagelse av avdelingen for de voksne kvinner, er celledsystemet gjennomført. Cellene er innrettet efter moderne hygieniske krav. Vinduene er av almindelig størrelse, ikke slike fengselsglugger som man ellers ofte ser, og de er riflete på innsiden, slik at fangene ikke kan se ut samtidig som lysvirkningen blir bedre. Dessuten er veggene lysmalte og alle hjørner og kanter der vegg- og gulvflatene stoter sammen, er avrundet forat rengjøringen skal være lettere. Det er klosett og rinnende vann i hver eneste celle og et utmerket ventilasjons- og varmesystem. Det er ikke tale om den lukt, som er så karakteristisk for fengsler og store kaserner. Var det ikke for galleriene langs etasjene og luken i dørene, vilde man i det hele tatt mest hatt inntrykk av å være i et hospital.

Men på den annen side er det en hel del fengsler, som er absolutt uskikket. Det er først og fremst alle de gamle klostre og feodal-fengsler, som til dels fremdeles er i bruk og som på ingen måte er istand til å fylle oppgaven. Som eksempel kan nevnes det gamle beryktede kvinnefengsel i Paris, Saint-Lazare, som først blev nedlagt i 1927 efter iherdig arbeide fra en komite, som betegnende nok kalte sig »komiteen til kriminalitetens bekjempelse«. Den oprinnelige bygning skrev sig fra det 11. århundre og blev restaurert omkring 1680 og tilbygget noen nye bygninger

under det første keiserdømme. Det skulde si sig selv at bygninger, som er over 200 år gamle ikke egner sig som fengsel i vår tid. Når man kommer fra de nyere fengsler, skulde man tro man kom fra moderne leiligheter over til de usle losjier som ennå er glemt igjen i noen av de gamle kvarterer i Paris, blev det skrevet allerede i forrige århundre. Rummene var bra store, men vi tenker nødvendig på, hvordan det vilde vært å ligge på en sovesal med 90 senger, som stod tett i tett, uten lys og varme, hvor man hakket tenner om vinteren, mens man holdt på å forgå av varme om sommeren, og hvor det krydde av utøi. Endda verre var det der mødrene holdt til med barna sine. Der var det så utelt at regnet dryppet inn, og følgen var også den at barna døde som fluer. Noe for sig selv var også straffekvarteret, »la Menagère« — en korridor med en rekke bur på hver side.

De utilfredsstillende fengsler skyldes allikevel ikke først og fremst gamle og utjenlige bygninger man ikke har klart å kvitte sig med enda. Feilen ligger i selve det franske fengselssystem, som har gjort tilstanden mulig.

Cellesystemet hadde tidlig sine ivrige forkjempere i Frankrike. Allerede straffeloven af 1791 er inne på tanken, og efter det første keiserdømmes fall begynte man for alvor å ta spørsmålet op. Men først under monarkiet fikk reformplanene vind i seilene, for så å bli avbrutt ved revolusjonen i 1848 og veltet av det annet keiserdømme, som forbød fullførelsen av de cellefengsler og de cellekvarterer, som var under opførelse. Først efter den tredje republikks innførelse blev planene tatt op igjen. Ved lov blev det i 1875 bestemt at alle varetektsfanger og de som er idømt korttidsstraff skal anbringes i enecelle. Det er da det pensylvanske system med avsondring både natt og dag som anvendes. For dem som er idømt langtidsstraff, de som sitter i centralfengslene, er prinsippet derimot den dag i dag fellesskap, bare i Melun praktiseres til dels det auburnske system med avsondring om natten.

Til tross for loven av 1875 er enecellesystemet fremdeles ikke på langt nær satt ut i livet. Her står vi ved det avgjørende misforhold i det franske fengselssystem. Korttidsfengslene eller departementsfengslene, som de med beste grunn kalles, blev ved dekret i 1811 gjort til departementenes eiendom. Departementene fikk derved ansvaret både for fengselsbygningene og fangeunderholdet. Det var dette forhold som også førte til det forpaktningssystem som like til for ganske nylig har rådd i Frankrike. Først blev fangenes arbeide bortforpaktet, dernest forskjellig løsøre som var nødvendig til deres underhold. Da så staten ved finansloven av 1855 overtok ansvaret for fangeunderholdet, mens ansvaret for bygningene fremdeles paahvilte departementene, fortsatte staten i departementenes spor. Og nu blev både mat-, lys og varmforsyningen og til slutt også klesforsyningen bortforpaktet. Forholdet var da ordnet slik, at staten ydet en fast, kontraktsmessig pris pr. fange, mens forpakteren tok sig av underholdet med rett til å nyttiggjøre sig fangenes arbeide. For staten har dette vært et spørsmål om den økonomisk mest hensiktsmessige ordning. Det er heller ikke prinsipielle hensyn, som har fått forholdet til å opphøre, men simpelthen det, at det ved kontraktsfornyelsene har vist sig, at forpakterne forlangte for høi pris. For fangebehandlingen er forsåvidt spørsmålet likegyldig, som ydelsene er nøie stipulert i kontrakten, noe annet er det at kontraktsbetingelsene kan volde vanskeligheter i tilfelle lovgivningen krever forbedret behandling av fangene.

Vanskeligheten har først og fremst ligget i den omstendighet at departementene fortsatt har eiet og hatt ansvaret med bygningene. Slik som ordningen er nu, bestyrer staten fengslene, men har ingen adgang til å gripe inn i disse utgifter, mens departementene hvem utgiftene påhviler efter loven, ikke har noe med bestyrelsen og ikke er tilbøielige til å påta sig utgifter som det ikke er sørget for å gjøre obligatoriske.

Når det gjelder loven av 1875 var lovgiverne visstnok så

kloke å tilfoie at staten kunde tilstå departementene bidrag til bygning av cellefengsler og cellekvarterer. Men heller ikke her var det sørget for å pålegge departementene en obligatorisk plikt. Dermed blev reformen helt illusorisk. Senere har man forsøkt å overvinne vanskeligheten. Først ved å gi departementene rett til å avhende fengslene til staten og dermed bli fri endel av forpliktelsene efter loven av 1875. Dernest ved å gi staten rett til å gripe inn overfor alle fengsler hvor det ikke var sørget tilfredsstillende for hygiene, sikkerhet, moral og god orden. Departementene hadde da fremdeles å bære utgiftene, men fikk rett til maksimum av det bidrag staten hadde avsett til forbedringen av fengslene. For det tredje fikk departementene rett til å slutte sig sammen og i fellesskap bygge fengslene.

Den dag i dag er allikevel reformen ikke gjennomført. Ytterst få fengsler er blitt avstått til staten, i 1929 bare to. Deklasseringen er bare blitt foretatt en gang og det er overhode ikke et eneste eksempel på samarbeide mellem departementene. Efter centraliseringen i 1926 er det blitt nedlagt en mengde fengsler, men det ser ikke ut til at prinsippet om cellefengsler har vært avgjørende. Blandt de fengsler som er nedlagt er det både fellesfengsler og cellefengsler. Det er altså de administrative og økonomiske hensyn som har hatt mest å si, mens bygningen av fengsler og innretningen av cellekvarterer først og fremst skyldes økonomien og interessen for saken i de respektive departementer. Et dekret av 1930 har nu gitt bevilgning til å anvende inntil 13 millioner francs til nødvendige utgifter til rekonstruering og innretning av de fengsler som blev nedlagt i 1926.

*

Disse forhold har avgjørende betydning for fangebehandlingen. Det er ofte nok fastslått, hvor vesentlig det er å undgå såvel den legemlige som ikke minst den moralske smitte mellem fangene. I de store fengsler hvor fangeantallet tillater en sondring, vil nok de verste følger kunne undgås.

Men det er oplagt hvordan forholdet vil kunne arte sig i de små fengsler uten celleinnretning. Kaster man et blikk paa de personer, som kan befinne sig i et slikt fengsel, vil misforholdet være iøinefallende. Det er alle som er siktet for en straffbar handling, uansett handlingens størrelse og art, og uansett om det er en førstegangsforbryter eller en recidivist. Dessuten alle de som er idømt straff op til 1 år uansett om det er for en forbrytelse eller for en mindre politiforseelse med fengselsstraff fra 1—5 dager. Videre en hel del militære, prostituerte og skyldnere som er satt i gjeldsfengsel. Og man kan også treffe ungdom, som foreldre har fått puttet i fengsel, den kuriøse »correction paternelle«. Ifølge lov og reglement skal det sondres mellom dem alle, og i praksis befaltes man sig særlig på å skille mellom menn og kvinner, voksne og mindreårige, straffedømte og varetektsfanger. Men med undtagelse av adskillelsen mellom menn og kvinner, som er strengt overholdt overalt, kan sondringen på ingen måte alltid realiseres.

Det er ikke bare kriminalpolitiske hensyn som derved blir tilsidesatt. Det er også med forbauselse man hører citert de smukke ord fra »menneskerettighetenes« land om at staten har nok rett til å straffe, men staten har ikke rett til å pätvinge en en hylken som helst nabo. Men her kan selv de som skal presumeres uskyldige inntil dom er falt, risikere å bli puttet sammen med det verste ukrutt når plassforholdene er dårlige.

Også ellers har et slikt fellesskap sine vanskeligheter, da behandlingen ikke er den samme for alle. Varetektsfangene er bare pålagt de bånd som fengselsdisiplinen og den gode orden gjør nødvendig. De bærer sine egne klær og kan skaffe sig annen mat. Dessuten har de lov til å nyte vin og annen spirituosa, og først og fremst: de har lov til å røke, hvilket ellers er strengt forbudt. De er heller ikke undergitt arbeidstvang. Særregler gjelder delvis også for gjeldsfangene idet det bl. a. sondres eftersom vedkommende står i gjeld til staten eller til private. Selvfølgelig

er heller ikke de mindreårige helt undergitt det almindelige fængselsreglement, i det minste ikke de som er innsatt efter farens ønske og på hans bekostning.

Det kan også nevnes, at det følger en viss fordel med å bli anbragt i celle. Celleanbringelsen regnes for et så stort pluss i straffen at den som sitter der minst 3 måneder, har krav på en straffereduksjon på en fjerdedel. Den som anbringes i celle som sikkerhets- eller disiplinærforanstaltning, regnes selvfølgelig ikke med.

En særstilling inntar også mødrene. De som har barn under 4 år sitter i korttidsfengslene selv om de efter straffen skulde vært anbragt i sentralfengsel. De får både en annen mat og inntar en friere stilling for å kunne stelle med barna. I de større fengsler er det innrettet et eget kvarter for dem. Det var unektelig noe av en uventet idyll midt i et fengsel plutselig å stå i »la Pouponnière« i Fresnes. En stor lys sal med vinduene vidt åpne ut mot gressplassene, og så en li mødre som gikk og puslet med barna sine og så ut til å trives svært godt.

I sentralfengslene er som nevnt fellesskap prinsippet. Sondringen mellom de forskjellige fanger er forsåvidt av mindre betydning, da behandlingen er den samme for alle uansett om vedkommende har 2 års fengsel eller 20 års tvangsarbeide. Bare for heftefangene og for andre politiske fanger er ordningen en annen. Men disse er ikke mange og har et spesielt kvarter, mennene i Clairvaux og kvinnene i Rennes.

Fængselsreglementene og diverse beslutninger og sirkulærer fastsetter meget nøiaktig detaljene i fangebehandlingen. Vi har de almindelige regler om innsettelse, renslighet, lægetilsyn, fangeutstyr, måltider, visitter, korrespondanse, arbeide, undervisning, religionsutøvelse, disiplin o. s. v. med de avvikelser som fransk fængselshistorie og franske forhold medfører.

Ved innsettelsen skal alle såvidt mulig bades og klærne desinfiseres. Fangen må utlevere alt uvedkommende såsom

smykker, penger, klokke og blir i regelen undergitt en antropometrisk måling. Det står ikke noe om at fangene skal legeundersøkes ved innsettelsen, men man må gå ut fra at det blir gjort med det aller første. Det er i all fall knyttet en læge til hvert fengsel. Alle har også en mer eller mindre vel utstyrt sykeavdeling. De større fengsler har så spesialutstyr f. eks. til bekjempelse av veneriske sykdommer. I Paris er hovedhospitalet i Fresnes med operasjonsstue og helt tidsmessig hospitalutstyr, mens det venerologiske institut ved Saint-Lazare som også er helt tidsmessig, fremdeles består til tross for at selve fengslet er nedlagt.

Varetektsfangene og enkelte av gjeldsfangene kan fritt motta visitter og korrespondere, mens de som er idømt korttidsstraff kan motta visitt to ganger uken av foreldre, barn, verge og nærmere familie; de som er idømt langtidsstraff må ha direktørens tillatelse. Korttidsfangene kan skrive brev til familien en gang om uken, langtidsfangene bare en gang om måneden. Visittene foregår i spesielle celler som på midten er delt ved hjelp av to finmaskete nettinger på $\frac{1}{2}$ m. avstand, og under kontroll av vaktene. Dessuten er det særlige rum hvor fangene kan ta imot sine juridiske rådgivere, selvfølgelig uten kontroll og uten noen avsperrings-foranstaltninger.

Lufteliden er 1 time daglig. Hvor cellesystemet praktiseres foregår den i adskilte luftegårder, ellers marsjerer fangene i rad og rekke og i all fall i centralfengslene i dyp taushet og under streng bevoktning. Også luftningen er bare obligatorisk for de straffedømte og for de mindreårige.

Gudstjenesten er nu helt fri. Tidligere måtte man si fra ved innsettelsen, hadde man ikke da sagt fra om at man vilde være fritatt, var man tvunget til å delta. Kirken er slik innrettet at både den katolske og den protestantiske gudstjeneste kan finne sted. De av annen trosbekjennelse mottar sin prest i cellen eller på kontoret. Da adskillelsen mellom fangene er meget streng der den er gjennomført,

er kirken i tilfelle innrettet med »bokser». Når fangene går til og fra kirken eller til og fra lufttegardene, has enda den bestemmelse enkelte steder f. eks. i Fresnes, at fangene må ha på sig sin »cagoul« eller »capuchon«, en hette av stric som fangene borer hull igjennem til øinene og munnen, når den blir gammel og ugjennemsiktig.

Alle fengsler har et mer eller mindre velutstyrt bibliotek, og analfabeter og mindreårige får den nødvendige undervisning. Konserter og foredrag med lysbilleder blir også holdt iblandt, men såvidt vites er det ikke avsett noe lokale til dette, det blir gjerne kirken som benyttes, selv i Fresnes. I avdelingene for mindreårige hadde man innrettet sig svært praktisk ved å stenge av en del av den brede korridor med tepper. Selv var jeg så heldig å få overvære et foredrag for guttene om »bølgen«, som tok sikte på de fremtidige sjømenn, og et for pikene om »Spania«. Når det gjelder de unge i Fresnes blir det lagt stor vekt på både den fysiske og psykiske oppdragelse.

Dagen begynner kl. 6 $\frac{1}{2}$ om sommeren og kl. 7 om vinteren, mens det er leggetid kl. 19 i almindelighet, men allerede kl. 18 om søndagen. Denne tidlige leggetid skyldes først og fremst hensynet til betjeningen. Bortsett fra varetektsfangene, de politiske fanger og delvis også gjeldsfangene, har alle arbeidsplikt. Arbeidstiden dreier sig om en 8 timer dagen. Det almindelige arbeide ved fengslet, vedlikehold, rengjøring, kjøkken- og bakeritjeneste og lignende er helt fengslets og statens sak. Men skjont det tidligere forpaktningssystem blev ophevet i 1926, er forholdet ikke blitt vesentlig anderledes, når det gjelder ordningen av fangenes arbeide. Om fangearbeidet er overlatt til en forpakter eller om staten selv sørger for det, så blir det i begge tilfeller som regel overlatt til en tredjemann, en confectionnaire, som tar sig av utførelsen og tilsynet med fangene og har sine underordnede i fengslet.

Hvad selve arbeidet angår er det svært forskjellig eftersom det gjelder et korttids- eller et centralfengsel. Det kort-

varige opphold gir ikke anledning til arbeide av mer kvalifisert art. Det gjelder mer å sørge for at fangene er optatt med noe, og det hele blir svært avhengig av sted og efterspørsel. Svært almindelig er det å forarbeide diverse reklamegjenstander, små papirvifter, etiketter o. l., dessuten klæshengere, basargjenstander, arbeider med glassperler, sekker, nett, knapper og like til å pille erter og knekke nøtter. I centralfengslene tillater tiden i regelen en ganske annen opplæring og dyktiggjørelse, og det arbeide som drives her står til dels ganske høit. Det almindeligste blir manufaktur- og konfeksjonsarbeide, sko- og snekkerarbeide, trykkeri og innbinding av bøker, dessuten jern- og metallarbeider og en del arbeide av mer spesiell art.

Av dette arbeide har fangene rett til en viss fortjeneste. Denne blir temmelig ulik for de forskjellige, den avhenger både av arbeidets art, av prisene på stedet, fangens dyktighet og av dommen. De som ikke er arbeidspliktige får f. eks. $\frac{7}{10}$ av arbeidsfortjenesten, førstegangsforbrytere $\frac{5}{10}$, tukthusfanger $\frac{4}{10}$, tidligere tukthusfanger $\frac{3}{10}$, tvangsarbeidsfanger som tidligere har vært i tukthus $\frac{2}{10}$, tvangsarbeidsfanger som tidligere har vært dømt til tvangsarbeide $\frac{1}{10}$ o. s. v.

Denne arbeidsfortjeneste går inn under fangens *pécule*, som foruten denne består av de penger fangen var i besiddelse av ved innsettelsen og de penger, som senere er blitt sendt ham. Ifølge beslutningen av 1839 er det forbudt fangene å ha sine penger på sig. Det hele blir overlatt i fengslets varetekt og skrevet inn i hans »livret de *pécule*», for så å utbetales når han blir løslatt. Det fangen tjener i fengslet kan han derimot delvis disponere over i fengslet. Varetektsfangene kan disponere fritt over det hele, men for de andres vedkommende blir arbeidsfortjenesten delt i den disponible *pécule* og den reserverte *pécule*, begge med $\frac{1}{2}$ hver. Det hele skjer i form av bokførsel, slik at fangen har en bok for sin »*pécule disponible*» og en for sin »*pécule réserve*«. Også fra den siste kan det foretas visse utbe-

betalinger for fangens regning. Dekretet av 1929 endrer noe på de bestemmelser, som før gjaldt. Den reserverte pécule opptil henholdsvis 100 og 300 francs er prinsipielt urørlig, det overskytende går til saksomkostninger og erstatninger inntil alt er betalt. Det videre overskytende blir så igjen delt mellom den disponible og den reserverte pécule.

Det er den disponible pécule, som er av personlig betydning for fangen. Vi står nemlig her ved et system som er almindelig også i andre land, men som spiller en annen og mer gjennomført rolle i Frankrike. Hos andre er det først og fremst et ledd i fangens opdragelse at han tjener penger som dels kan anvendes til å skaffe ham forskjellige småting i fengslet. I Frankrike har man dessuten det hovedprinsipp, at staten selv betaler minst mulig for sine forbrytere. Dette prinsipp kommer tydelig frem i forpleiningen, og da først og fremst når det gjelder mållidene. Det er bare to mållider om dagen i de franske fengsler, det ene kl. 11, det andet kl. 18, eller kl. 7 og kl. 16. I regelen er det »magre dager«, bare om søndagen og andre fest- og helligdager eller to ganger i uken er det »fete dager«. Det vil si, at det er bare de dagene fangene får litt kjøtt, 150 gr. Maten ellers består av det evindelige franske brød, for menn 800 gr. daglig + i almindelighet 130 gr. til den halve liter suppe om morgenen. Ellers består maten vekselvis av ca. $\frac{1}{2}$ l. poteter, erter, linser, bønner, ris eller grønnsaker. Med andre ord en svært mager kost, også etter franske forhold.

For å bøte på dette har man den såkaltte cantine å ty til. Også den er mer begrenset når det gjelder de straffedømte enn for varetektsfangene. Den består i en viss adgang til ekstraforpleining, som fangene kan skaffe sig ved hjelp av sin disponible pécule. Denne ekstraforpleining er fastsatt ved flere beslutninger og cirkulerer, det siste fra 1923 som har en liste på ca. 70 spisesaker og et tilsvarende antall bruksgjenstander. Den regner bl. a. op øll, kaffe, cider, rødvin, melk, pølse, postei, hermetikk, sjokolade,

syttetøi, småkaker, ost, trukt, kjøttretter, salater, grønnsaker. Og av bruksgjenstander: børste, kam, såpe, toilett-papir, asjett, skål, gaffel, kniv, nål og tråd, undertøi, bønn-bok o. s. v. Sakene leveres fra fengslet til en fast pris som blir gjennomgått tre ganger årlig av direktøren og godkjent av prefekten.

Noe av den samme tanke er det som går igjen med hensyn til det som kalles pistole, men som nu er nokså sjelden benyttet og bare av varetektsfanger. For å undgå ubehagelighetene ved fellesskapet kan man få leiet sig en celle, enten allene eller sammen med noen andre, en celle som da er mer komfortabelt utstyrt enn vanlig.

Også i Frankrike har man oinene åpne for den betydning det har for disiplinen og for fangen selv å anspore ham til å gjøre sitt beste. Til det skal arbeidslønnen og hans disponible pécule tjene. Foruten de tiendedeler han etter sin klasse har rett til, kan han også som belønning bli tilstått $\frac{1}{10}$ til, og centralfangene nok $\frac{1}{10}$. Den som gir bevis på fortsatt god opførsel får en tresse, stjerne eller lignende for å utmerke ham fremfor de andre, dessuten kan han bli satt til sjef på arbeidsstuen, bli bibliotekar eller få andre mer ettertraktede stillinger. Og han kan få lov til å ha skjegg og langt hår, mens raking og kortklipping er regelen. For å knytte og vedlikeholde båndene mellom ham og hans familie, lar man ham gjerne få ha fotografier av familien hos sig, gir ham lov til å skrive flere brever og ta imot flere visitter. Dessuten ser man gjerne at han både yder og mottar hjelp fra familien. I 1885 blev som et viktig ledd i disse bestrebelse den betingede løslatelse innført.

På den annen side er det også sørget for disiplinære foranstaltninger. Den består for det første i berøvelsen av de opnådde goder, berøvelsen for en viss tid av retten til korrespondanse, visitter, lesning, nytelse av vin, cantine og annen mat med undtagelse av brød og vann. Straffen kan innskrenke sig til en reprimande, den kan bestå i er-

statningskrav på det som er blitt ødelagt. Den kan også være av strengere natur såsom cellestraff med hårdt natteleie eller vedkommende kan bli lagt i jern, håndjernene må dog tas av om natten. I sentralfengslene er det dessuten en egen straff, den å bli sendt til disiplinsalen. Fangene er der under streng bevoktning og må marsjere omkring $\frac{3}{4}$ time, sitte ned $\frac{1}{4}$, marsjere igjen, sitte ned og holde det gående på den måten. Denne straff benyttes ikke overfor kvinner, og det hender også ytterst sjelden at en kvinne blir lagt i lenker.

*

Det er på sin plass også å si noen ord om fengselsbetjeningen som ikke har minst å si når det gjelder fangebehandlingen. For de høiere stillingers vedkommende kreves det gode kvalifikasjoner, både praktiske og teoretiske. I regelen kreves det lenger tids ansettelse i mer underordnet stilling for å avansere, og da særlig for direktørens og distriktsdirektørens vedkommende. Distriktsdirektørene må f. eks. ha en tjenestetid på 18 eller 16 år for å kunne ansettes. Frankrike har ellers vært tilbøielig til som også andre å anvende militære. Det er det hovedprinsipp loven fastslår samtidig som det gis en viss, noiere bestemt adgang til også å ansette civile. Et dekret i 1932 skjerper betingelsen, det erklærer opsynsstillingene i sin helhet reservert for tidligere soldater, bare i mangel av sådanne ansettes civile mellom 21 og 30 år. Det er altså sterke andre hensyn som spiller inn enn dem man skulde vente var dominerende i en slik stilling. Ved hvert fengsel som tar imot kvinner, må det være en kvinnelig betjent, da det er strengt forbudt de mannlige å befatte sig med de kvinnelige fanger. I de små fengsler er det i regelen overopsynsbetjentens kone, i de større fengsler kreves det større betingelser, men stillingen kan også tilstås avdøde tjenestemenns enker, som har minst to barn! Ved flere av sær-fengslene for kvinner er betjeningen overtatt av nonner.

*

For å kunne gi en samlet oversikt og vurdering av fengselsforholdene og fangebehandlingen i Frankrike, må man også ta i betraktning behandlingen av unge lovover-tredere og behandlingen av de deporterte (politiske fanger), de transporterte (tvangsarbeidsfanger) og de relegerte (recidi-vister), som sendes til koloniene. Begge disse forhold er et kapittel for sig, kanskje mest når det gjelder dem som sendes til koloniene. Det har alltid vært en vanskelig affære, ikke minst fordi det er så mange forskjellige hensyn som spiller inn, ikke bare straffehensynet, men også ønsket om å kvitte sig med sine farligste forbrytere og ønsket om å kolonisere sine besiddelser. Forholdene i koloniene har vært lite påaktet både av myndighetene og av folket inntil kanskje særlig den berømte, nu avdøde journalist, Albert Londres, rusket op i folkeopinionen med sine bøker »Au Bagne« og »Dante n'a rien vu«. Siden da er det blitt endel forandringer. De militære straffekolonier i Afrika er av-skaffet og særlig kontrollen fra myndighetenes side er blitt en annen.

I det hele tatt må man vel enda stille sig noe avventende til forholdene i Frankrike. De har på mange måter vært lite gunstige for reformer, og Frankrike kunde først senere for alvor ta fatt på forbedringene. Fangebehandlingen og i enda høiere grad det forebyggende arbeide, man ellers legger så stor vekt på, har derfor enda ikke nådd dit man håper det vil nå frem til. Noe annet er det om forholdene idag med de nuværende økonomiske og politiske vanskeligheter gir større håp for den nærmeste fremtid. Det ser stygt ut til, at de vanskeligheter Frankrike i så høi grad har vært utsatt for, fremdeles kan stille sig hindrende iveien. Men det er også stor interesse og sterke krefter igjære for å fore saken frem.

Hanne-Marie Tjensvoll.